

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП

Тема 6

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП, відбувається в порядку цивільного судочинства, господарського судочинства або шляхом подання цивільного позову у кримінальному провадженні.

Відшкодуванню підлягає майнова та моральна шкода.

**Обґрунтування позовних
вимог у цивільному процесі**

УМОВИ

- ДТП сталася за участю автомобілів, за кермом яких перебували їх власники;
- власники мають право на керування ТЗ категорії В та чинні поліси ОСЦПВ;
- внаслідок ДТП постраждали виключно автомобілі;
- на водія-порушника ПДР складений адміністративний протокол про вчинення адміністративного правопорушення за ознаками, передбаченими ст.124 КУпАП;
- потерпілий водій має намір звернутися до суду для відшкодування завданої шкоди.

Правові засади відшкодування шкоди

Цивільний кодекс України:

Стаття 22. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди

Стаття 23. Відшкодування моральної шкоди

Стаття 1166. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду

Стаття 1167. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду

Стаття 1187. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки

Стаття 1188. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки

Стаття 1191. Право зворотної вимоги до винної особи

Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р. (втрата чинності 01.01.2025 р.)

Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України від 01.03.2013 р. №4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки».

Стаття 1166. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду

1. Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, **відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.**

2. Особа, яка завдала шкоди, **звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини.**

3. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, **відшкодовується у випадках, встановлених законом.**

4. Шкода, завдана правомірними діями, **відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом.**

Стаття 1167. Підстави відповідальності за завдану моральну шкоду

1. Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, **відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.**

2. Моральна шкода **відшкодовується незалежно від вини** органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала:

1) **якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки;**

2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт;

3) в інших випадках, встановлених законом.

Стаття 1188. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки

1. Шкода, завдана внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки, відшкодовується на загальних підставах, а саме:

1) шкода, завдана одній особі з вини іншої особи, відшкодовується винною особою;

2) за наявності вини лише особи, якій завдано шкоди, вона їй не відшкодовується;

3) за наявності вини всіх осіб, діяльністю яких було завдано шкоди, розмір відшкодування визначається у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення.

2. Якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини.

Докази, які необхідно зібрати

1) Постанову про притягнення водія до адміністративної відповідальності в суді за місцем вчинення правопорушення, за місцем проживання порушника або за місцем обліку його авто (ст. 276 КУпАП).

Дозволяє довести:

- а) факт завдання шкоди,
- б) те, що відповідач є заподіювачем шкоди,
- в) підтверджує наявність вини заподіювача шкоди.

Докази, які необхідно зібрати

Якщо провадження закрито судом через закінчення строків для притягнення порушника до адміністративної відповідальності, необхідно отримати **постанову суду про закриття провадження у справі.**

Закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків притягнення до адміністративної відповідальності, передбачених ст.38 КУпАП, не є реабілітуючою обставиною (не спростовує факт наявності вини особи в скоєнні ДТП).

(Постанова КЦС ВС від 26.10.2022 у справі №645/6088/18)

Докази, які необхідно зібрати

2) Копію свідоцтва про державну реєстрацію ТЗ порушника.

Можна отримати безпосередньо в порушника або в територіальному сервісному центрі МВС України.

Дозволяє довести:

1) якщо особа, яка керувала ТЗ під час ДТП, і особа, яка є власником ТЗ, збігаються, це дозволяє довести факт, що відповідач є заподіювачем шкоди та особою, яка зобов'язана відшкодувати шкоду.

2) якщо особа під час керування ТЗ має посвідчення водія на право керування ТЗ відповідної категорії і якщо реєстраційний документ на ТЗ був переданий їй власником або іншою особою, яка на законній підставі використовує такий ТЗ, то саме ця особа буде нести відповідальність за завдання шкоди (належний користувач).

(абз.2 п.6 постанови Пленуму ВССУ від 01.03.2013 №4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки»)

Докази, які необхідно зібрати

3) Копію полісу ОСЦПВ порушника.

Можна отримати безпосередньо в порушника або у його страховика.

Коли деліктні відносини поєднуються з відносинами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників ТЗ, **боржником у деліктному зобов'язанні** виступає **страховик** заподіювача шкоди в межах суми страхового відшкодування.

Заподіювач шкоди (страхувальник), може бути боржником у деліктному зобов'язанні за умови:

- якщо у страховика за договором або законом не виник обов'язок з виплати страхового відшкодування (у разі невиконання страхувальником обов'язку щодо надання страховику письмового повідомлення про ДТП);
- розмір завданої шкоди перевищує ліміт відповідальності страховика.

Обсяг відповідальності страхувальника обмежений різницею між фактичним розміром завданої шкоди і сумою страхового відшкодування.

У страховика та страхувальника не виникає солідарного обов'язку щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок ДТП майну потерпілого.

Докази, які необхідно зібрати

4) Для визначення розміру майнової шкоди, завданої внаслідок знищення або пошкодження ТЗ, необхідно отримати звіт (акт) про оцінку ТЗ автотоварознавчої експертизи або висновок експерта, який проводив оцінку колісних ТЗ

Наказ МЮУ та ФДМУ «Про затвердження Методики товарознавчої експертизи та оцінки колісних транспортних засобів» №142/5/2092 від 24.11.2003 р.

Майнова шкода (ст.22 ЦК):

Реальні збитки:	
шкода, пов'язана з пошкодженням ТЗ	шкода, пов'язана з фізичним знищенням ТЗ
відшкодовується вартість відновлювального ремонту	відшкодовується вартість знищеного ТЗ
Упущена вигода	

Визначення розміру майнової шкоди

Відповідальність страховика при пошкодженні ТЗ: (обмежена лімітами НБУ)

Страхова сума	з 01.06.2022 р. максимальний розмір страхової суми на одного потерпілого за шкоду, заподіяну майну, становить 160 000 грн.
Франшиза (якщо була передбачена умовами договору страхування)	визначається умовами договору, але не може перевищувати 2 % від страхової суми
Різниця між вартістю відновлювального ремонту та вартістю матеріального збитку:	
вартість матеріального збитку	вартість ремонтно-відновлювальних робіт, необхідних для ремонту матеріалів, нових складників, що підлягають заміні під час ремонту з урахуванням коефіцієнта фізичного зносу та величини втрати товарної вартості. Включаються також витрати на усунення пошкоджень, зроблених навмисно з метою порятунку потерпіли, з евакуацією ТЗ з місця ДТП та плата за послуги стоянки.
вартість відновлювального ремонту	вартість ремонтно-відновлювальних робіт, необхідних для ремонту матеріалів, нових складників, що підлягають заміні під час ремонту без урахуванням коефіцієнта фізичного зносу
ПДВ	якщо потерпілий надасть докази оплати ремонту на СТО, яке є платником ПДВ

Визначення розміру майнової шкоди

Відповідальність страховика при фізичному знищенні ТЗ:

ТЗ вважається фізично знищеним, якщо його ремонт є технічно неможливим чи економічно необґрунтованим.

Ремонт вважається економічно необґрунтованим, якщо передбачені згідно з звітом (актом) чи висновком про оцінку, виконаним оцінювачем або експертом, витрати на відновлювальний ремонт ТЗ перевищують його вартість до ДТП.

Різниця між вартістю ТЗ до та після ДТП	Ринкова вартість авто на момент ДТП – утилізаційна вартість авто
Витрати на евакуацію ТЗ з місця ДТП	

Якщо отримана сума перевищує ліміт відповідальності страховика – решту має сплатити заподіювач шкоди в порядку ст. 1194 ЦК України.

Визначення розміру моральної шкоди

Моральна шкода полягає в душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її ТЗ.

Застосовується презумпція моральної шкоди (ч.1 ст.1167 ЦК України). Вона вважається завданою позивачу, якщо відповідачем не доведена відсутність його провини в завданні такої шкоди (Постанова КЦС ВС у справі №761/24143/19 від 10.02.2021 р.)

Обов'язок відшкодувати моральну шкоду покладається на **заподіювача шкоди**.

Визначення розміру моральної шкоди

Методика визначення розміру моральної шкоди відсутня. Розмір компенсації моральної шкоди визначає суд, враховуючі обставини кожної справи:

характер та обсяг страждань, яких зазнав позивач	фізичних, душевних, психічних тощо
характер немайнових втрат	тривалість, можливість відновлення тощо
інші обставини	стан здоров'я потерпілого, тривалість страждань, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану
засади розумності, виваженості та справедливості	

Постанова Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 № 4).

Докази, які необхідно зібрати

5) Документ, що підтверджує належність позивачу права власності або права володіння ТЗ (копія свідоцтва про реєстрацію ТЗ, договору оренди, довіреності тощо).

Для відшкодування шкоди в порядку цивільного судочинства до суду мають бути подані

Позовна заява з додатками до неї:

- постанова суду про притягнення відповідача до адміністративної відповідальності або постанова суду про закриття провадження через закінчення строків для притягнення порушника до адміністративної відповідальності;
- копія свідоцтва про державну реєстрацію ТЗ водія-порушника;
- копія полісу ОСЦПВ водія-порушника;
- звіт (акт) про оцінку ТЗ автотоварознавчої експертизи або висновок експерта, який проводив оцінку колісних ТЗ з визначенням розміру майнового відшкодування (та визначення й обґрунтування розміру моральної шкоди);
- документ, що підтверджує належність позивачу права власності або права володіння ТЗ;
- документ про сплату судового збору.

Строк звернення до суду

Неподання заяви про страхове відшкодування, якщо шкода заподіяна майну потерпілого, впродовж **одного року** з моменту скоєння ДТП, є підставою для відмови у здійсненні страхового відшкодування.

Підсудність

- позови до фізичної особи пред'являються в суд за зареєстрованим у встановленому законом порядку **місцем її проживання або перебування** (ч. 1 ст. 27 ЦПК України).
- для позовів про відшкодування шкоди, заподіяної майну фізичних або юридичних осіб, передбачено альтернативну підсудність. Зазначені позови можуть пред'являтися **за місцем заподіяння шкоди** (ч. 6 ст. 28 ЦПК України).

Особливості доказування у господарському процесі

Юрисдикція господарських судів

Розгляду в порядку господарського судочинства підлягають позови юридичної особи та/або фізичної особи-підприємця про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок ДТП, до юридичної особи та/або фізичної особи-підприємця.

Особливості доказування

1) Застосування стандарту «вірогідності доказів»

Наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування.

Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання (ст. 79 ГПК України).

Особливості доказування

2) Порядок визначення розміру шкоди в разі визнання ТЗ фізично знищеним внаслідок ДТП

При визначенні розміру шкоди не застосовуються положення ст.30 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 р., отже позивач не зобов'язаний доводити різницю між вартістю ТЗ до та після ДТП.

Сторони у справі про відшкодування шкоди

Позивач – юридична особа або фізична особа-підприємець, якій внаслідок ДТП завдано шкоду

Відповідач – юридична особа або фізична особа-підприємець, яка є:

- страховиком (МТСБУ), якщо фактичний розмір майнової шкоди, заподіяної ДТП, охоплюється лімітом його відповідальності;
- роботодавець водія, який вчинив ДТП

Особливості відшкодування шкоди

3) здебільшого **відповідачами** у справах про стягнення відшкодування від ДТП є **роботодавці водіїв**, які вчинили ДТП (на підставі ст.1172 ЦК України).

Стаття 1172. Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою.

Особа, яка управляє джерелом підвищеної небезпеки на підставі трудових відносин з володільцем цього джерела (шофер, машиніст, оператор тощо) не вважається володільцем джерела підвищеної небезпеки і не несе відповідальності за шкоду перед потерпілим (постанова від 15.06.2018 р. у справі №911/3511/16 КГС ВС).

Не вважається особою, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, і не несе відповідальності за шкоду перед потерпілим, зокрема, особа, яка керує ТЗ, який належить особі, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір оренди, підряду тощо) володіє ТЗ, якщо між ними укладено цивільно-правовий договір (п. 6 постанови Пленуму ВССУ від 01.03.2013 №4 «Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки»).

Особливості відшкодування шкоди

Умовою відповідальності юридичної/фізичної особи-підприємця за шкоду, завдану їй працівником є не лише факт перебування з ним у трудових відносинах, а **заподіяння шкоди** працівником саме у зв'язку і **під час виконання трудових (службових) обов'язків та правомірності володіння ТЗ** (наявності правової підстави для такого володіння).

Для обґрунтування позовних вимог до роботодавця-володільця ТЗ на підставі ст. 1172 ЦК України позивачу необхідно **надати суду докази, які підтверджують:**

- 1) перебування водія, який скоїв ДТП, із такою особою в трудових відносинах;
- 2) факт того, що водій під час ДТП виконував завдання роботодавця;
- 3) факт того, що ТЗ, на якому скоєно ДТП, перебувало у володінні роботодавця.

Засоби доказування

Основними засобами доказування зазначених фактів, зокрема, але не виключно, є:

- 1) наказ про прийняття водія на роботу;
- 2) наказ про закріплення ТЗ за водієм;
- 3) ТТН;
- 4) дорожній (подорожній) лист;
- 5) правила внутрішнього трудового розпорядку;
- б) свідоцтво про реєстрацію ТЗ;
- 7) договір оренди ТЗ;
- 8) договір перевезення вантажу або людей;
- 9) договір про надання працівників (аутстафінгу) та ін.

Право регресу

Фізична чи юридична особа, яка відшкодувала шкоду, завдану її працівником під час виконання трудових (службових) обов'язків на підставі трудового договору (контракту) чи цивільно-правового договору, має право зворотної вимоги (регресу) до такого працівника - фактичного завдавача шкоди – у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом (ч.1 ст.1191 ЦК України).

В порядку регресу з працівника може бути стягнуто як матеріальну, так і моральну шкоду, відшкодовану потерпілому.

Регресний позов про стягнення шкоди в повному розмірі пред'являється якщо:

1) дії працівника мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку (п.3 ч.1 ст.134 КЗпПУ);

2) якщо ДТП було вчинено працівником у стані сп'яніння (п.4 ч.1 ст.134 КЗпПУ).

В інших випадках розмір відповідальності обмежений його середнім місячним заробітком (ч.1 ст.132 КЗпПУ).

Регресну вимогу може бути пред'явлено **протягом 3 років** з дня виконання зобов'язання про відшкодування шкоди.

Право регресу

Право регресної вимоги щодо відшкодованої шкоди від ДТП також мають **страховики та МТСБУ** на підставі ст. 38 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Керування ТЗ особою у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, або передача управління ТЗ такій особі, є підставою для регресної вимоги (ст. 38 Закону).

Сума страхового відшкодування підлягає стягненню з особи, відповідальної за завдані збитки, на підставі ст. 993 ЦК України.

Стаття 993. Перехід до страховика прав страхувальника щодо особи, відповідальної за завдані збитки

**Доведення вимог цивільного
позову у кримінальному
провадженні**

Право на відшкодування шкоди

Якщо внаслідок ДТП потерпілому було завдано середньої тяжкості або тяжкі тілесні ушкодження або заподіяна смерть, такі дії кваліфікуються як кримінальне правопорушення, передбачене ст.ст.268, 268¹ КК України.

Відшкодування шкоди потерпілому або членам його сім'ї здійснюється шляхом подання **цивільного позову у кримінальному провадженні** в порядку, передбаченому КПК України.

Стаття 127. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому

1. Підозрюваний, обвинувачений, а також за його згодою будь-яка інша фізична чи юридична особа має право на будь-якій стадії кримінального провадження відшкодувати шкоду, завдану потерпілому, територіальній громаді, державі внаслідок кримінального правопорушення.

2. **Шкода**, завдана кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, **може бути стягнута судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову** в кримінальному провадженні.

3. Шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом.

Стаття 128. Цивільний позов у кримінальному провадженні

1. **Особа, якій** кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням *завдано майнової та/або моральної шкоди*, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду **пред'явити цивільний позов** до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

2. На захист інтересів неповнолітніх осіб та осіб, визнаних у встановленому законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, цивільний позов може бути пред'явлений їхніми **законними представниками**.

3. Цивільний позов в інтересах держави пред'являється **прокурором**. Цивільний позов може бути поданий прокурором у випадках, встановлених законом, також в інтересах громадян, які через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права.

Прокурор, який пред'являє цивільний позов у кримінальному провадженні, повинен обґрунтувати наявність підстав для здійснення представництва інтересів громадянина або держави в суді, передбачених частиною 4 статті 25 Закону України "Про прокуратуру". Для представництва інтересів громадянина в суді прокурор також повинен надати документи, що підтверджують недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність відповідного громадянина, а також письмову згоду законного представника або органу, якому законом надано право захищати права, свободи та інтереси відповідної особи, на здійснення ним представництва.

4. **Форма та зміст позовної заяви** повинні відповідати **вимогам**, встановленим до позовів, які **пред'являються у порядку цивільного судочинства**.

5. Цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається **судом за правилами, встановленими цим Кодексом**. Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, цим Кодексом не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства.

6. **Відмова у позові в порядку цивільного, господарського або адміністративного судочинства** позбавляє цивільного позивача **права пред'являти той же позов у кримінальному провадженні**.

7. **Особа, яка не пред'явила цивільного позову в кримінальному провадженні**, а також особа, **цивільний позов якої залишено без розгляду**, має право **пред'явити його в порядку цивільного судочинства**.

Стаття 129. Вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні

1. Ухвалюючи обвинувальний вирок, постановляючи ухвалу про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, суд залежно від доведеності підстав і розміру позову задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому.

2. У разі встановлення відсутності події кримінального правопорушення суд відмовляє в позові.

3. У разі виправдання обвинуваченого за відсутності в його діях складу кримінального правопорушення або його непричетності до вчинення кримінального правопорушення, а також у випадках, передбачених частиною першою статті 326 цього Кодексу, суд залишає позов без розгляду.

Сторони цивільного позову

Позивач:

- особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової та/або моральної шкоди (потерпілий)
- представник потерпілого, прокурор відповідно до ч.3 ст.128 КПК України);
- родичі особи, якій кримінальним правопорушенням заподіяно смерть.

Відповідач:

- особа, яка вчинила ДТП і завдала шкоди життю та здоров'ю потерпілого;
- фізична чи юридична особа, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння:
 - страховик (МТСБУ),
 - роботодавець водія, який вчинив ДТП,
 - законний представник

Особливості стягнення відшкодування зі страховика на підставі поліса ОСЦПВ (або з МТСБУ за його відсутності)

МТСБУ може бути юридичною особою, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого чи неосудної особи (ч.1 ст.128 КПК України).

Для задоволення в межах кримінального провадження цивільного позову потерпілого до МТСБУ про стягнення майнової шкоди **попереднє звернення потерпілого до МТСБУ із заявою про виплату страхового відшкодування в порядку, визначеному ст. 35 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», не є обов'язковим.**

Момент реалізації права на позов

Цивільний позов може бути подано:

- 1) слідчому на стадії досудового розслідування справи;
- 2) суду до початку судового розгляду справи (до оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта).

Підстави залишення позову без розгляду

1) у разі виправдання обвинуваченого за відсутності в його діях складу кримінального правопорушення або його непричетності до вчинення кримінального правопорушення;

2) якщо в судове засідання не прибув цивільний позивач, його представник чи законний представник, крім випадків, якщо від нього надійшло клопотання про розгляд позову за його відсутності або якщо обвинувачений чи цивільний відповідач повністю визнав пред'явлений позов (ст.326 КПК України).

Залишення цивільного позову в частині відшкодування моральної шкоди без розгляду з підстав несплати судового збору є неправомірним.

Судовий збір

Цивільний позивач (потерпілий) у кримінальному провадженні **звільняється від сплати судового збору** з позовів про відшкодування будь-якої шкоди, завданої в результаті вчинення кримінального правопорушення.

Від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються (ч.1 ст.5 Закону «**Про судовий збір**»):

- позивачі – у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи (п.2 даної статті);

- позивачі – у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення (п.6 даної статті).

Докази, які необхідно зібрати

Цивільний позивач (потерпілий) зобов'язаний додати до позовної заяви всі наявні в нього докази, що підтверджують обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги (ст.177 КПК України).

Матеріали кримінального провадження не можуть підміняти собою докази, які повинні долучатися позивачем до цивільного позову на підтвердження його обставин:

- докази, що підтверджують **розмір шкоди**;
- докази, що цивільний **відповідач є особою, яка** відповідно до закону **зобов'язана відшкодувати шкоду**.

Факт завдання шкоди встановлюється під час досудового розслідування та судового розгляду та доказується матеріалами кримінального провадження.

Цивільний позивач під час ознайомлення з матеріалами справи зобов'язаний перевірити наявність у матеріалах кримінального провадження свідoctва про реєстрацію ТЗ, посвідчення водія, полісу страхування ОСЦПВ, інших документів, на підставі яких обвинувачений керував ТЗ під час ДТП. За відсутності – звернутися до суду із клопотанням про витребування доказів.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки третім особам

Відбувається в порядку **ч.2 ст.1188 ЦК України**, тобто за умови, коли поведінка кожного з учасників ДТП була неправомірною, незалежно від їх вини.

Встановлення неправомірності діяння кожного з власників (володільців), які спільно завдали шкоди третій особі внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки, достатньо для покладення на них **солідарного обов'язку з відшкодування шкоди**.

Припис ч. 2 ст. 1188 ЦК України застосовується за таких **умов**:

- 1) відбулася взаємодія джерел підвищеної небезпеки;
- 2) потерпілим від неї є інша особа, ніж власники (володільці) ТЗ;
- 3) ці особи завдали шкоди потерпілому спільно, тобто поведінка кожного з них була неправомірною (зокрема в разі порушення кожним певних ПДР України, що призвело до взаємодії джерел підвищеної небезпеки та завдання внаслідок цього шкоди третій особі).

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок ДТП пішоходу та/або пасажиру

Здійснюється на підставі ст.1187 ЦК України, а саме особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

Особливості стягнення моральної шкоди, спричиненої внаслідок ДТП життю та здоров'ю потерпілого

У позовній заяві має бути зазначено в чому полягає ця шкода; якими неправомірними діями або бездіяльністю її завдано; з яких міркувань виходив позивач, визначаючи її розмір; якими доказами це підтверджується.

Факти, що складають предмет доказування:

- 1) наявність шкоди,
- 2) протиправність діяння її заподіювача,
- 3) наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача.

Моральна шкода відшкодовується **незалежно від вини** заподіювача, якщо вона завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки (п.1 ч.2 ст.1167 ЦК України).

Відповідач звільняється від відшкодування моральної шкоди, якщо доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

Особливості стягнення моральної шкоди, спричиненої внаслідок ДТП життю та здоров'ю потерпілого

Для відшкодування моральної шкоди потерпілий (член його сім'ї) насамперед, має звернутися до страховика, відповідний обов'язок якого передбачений ст.ст.26, 27 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».

Тому у цивільному позові має бути визначений загальний розмір моральної шкоди; частину, яку сплатив або має сплатити страховик; а також частину, яку необхідно стягнути з цивільного відповідача.

Отже, розмір моральної шкоди, який стягується судом з засудженого, становить різницю між сумою, що сплачується страховою компанією, та загальним розміром оціненої матеріальної та моральної шкоди.

Особливості визначення розміру моральної шкоди, спричиненої внаслідок ДТП життю та здоров'ю потерпілого

Загальний розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає **залежно від характеру та обсягу страждань** (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав потерпілий, **характеру немайнових втрат** (їхньої тривалості, можливості відновлення тощо) та **з урахуванням інших обставин** (стану здоров'я потерпілого, тяжкості вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступеня зниження престижу, ділової репутації, часу та зусиль, необхідних для відновлення попереднього стану), виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості.

У випадках, коли межі відшкодування моральної шкоди визначаються у кратному співвідношенні з МЗП, суд має виходити з розміру МЗП чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що діють на час розгляду справи.

Особливості визначення розміру моральної шкоди, спричиненої внаслідок ДТП життю та здоров'ю потерпілого

В обґрунтування розміру моральної шкоди як один із варіантів можна використовувати **посилання на судову практику ВС.**

Необхідно дібрати рішення суду касаційної інстанції з аналогічними фактичними обставинами та розрахувати розмір моральної шкоди з урахуванням змін МЗП.

Наприклад, що в рішенні суду від 2018 р. суд стягнув моральну шкоду в розмірі 55 845 грн. У 2018 р. розмір МЗП становив 3 723 грн. Відповідно, суд визначив моральну шкоду в розмірі 15 МЗП. Таким чином, розумний та справедливий розмір моральної шкоди у 2024 р. у справі з аналогічними фактичними обставинами буде складати 8 000 грн. $\times 15 = 120\ 000$ грн.

Особливості визначення розміру матеріальної шкоди, спричиненої внаслідок ДТП життю та здоров'ю потерпілого

Обов'язок відшкодування матеріальної шкоди спричиненої внаслідок ДТП життю та здоров'ю потерпілого **покладається на страховика** (МТСБУ) (ст.ст.23-27 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів».).

Якщо позовні вимоги не пред'явлено до страховика, суд позбавлений можливості давати оцінку обґрунтованості таких позовних вимог, визначати розмір сум, які підлягають відшкодуванню внаслідок ДТП, та здійснювати розподіл їх між страховиком у межах страхових сум і винуватцем ДТП. Тому **суд відмовляє в задоволенні позовних вимог** із роз'ясненням потерпілому права на звернення до суду в порядку цивільного судочинства.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної з лікуванням потерпілого

Відшкодовуються **обґрунтовані витрати**, пов'язані з доставкою, розміщенням, утриманням, діагностикою, лікуванням, протезуванням та реабілітацією потерпілого у відповідному закладі охорони здоров'я, медичним піклуванням, лікуванням у домашніх умовах та придбанням лікарських засобів.

Витрати та необхідність їхнього здійснення мають бути **підтверджені документально закладом охорони здоров'я.**

Належними доказами для підтвердження зазначених витрат, зокрема, є виписки з медичних карток, виписні епікризи та направлення на проведення досліджень.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності

Особа, яка працює за трудовим договором, має право на відшкодування за рахунок страховика, забезпеченого ТЗ, шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності, у вигляді **неотриманого доходу – неотриманої середньої заробітної плати**, обчисленої відповідно до норм законодавства про працю.

Постанова КМУ «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням» від 26.09.2001 № 1266

Постанова КМУ «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати» від 08.02.1995 № 100

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності ФОП

Якщо потерпілий є фізичною особою - підприємцем або самозайнятою особою і внаслідок ДТП тимчасово втратив працездатність, йому відшкодовуються неотримані доходи за підтверджений відповідним закладом охорони здоров'я час.

Розмір відшкодування розраховується на підставі правової позиції, викладеної у постанові ВП ВС від **29.06.2022** у справі №477/874/19, де визначено, що розмір доходу від підприємницької діяльності, втраченого фізичною особою - підприємцем за час тимчасової непрацездатності, слід визначати **на підставі ст. 1198 ЦК України.**

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності ФОП

Стаття 1198. Визначення доходу, втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи-підприємця

1. **Розмір доходу** фізичної особи-підприємця, втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, що підлягає відшкодуванню, **визначається з її річного доходу, одержаного в попередньому господарському році, поділеного на дванадцять.** Якщо ця особа отримувала дохід менш як дванадцять місяців, розмір її втраченого доходу визначається шляхом визначення сукупної суми доходу за відповідну кількість місяців.

2. Розмір доходу від підприємницької діяльності, втраченого фізичною особою-підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, **визначається на підставі даних податкового органу.**

3. **Розмір доходу, втраченого фізичною особою-підприємцем внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, обчислюється виходячи з розміру доходу, який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, у сумах, нарахованих до вирахування податків.**

4. Розмір доходу, втраченого фізичною особою, яка самостійно забезпечує себе роботою (адвокатом, особою, зайнятою творчою діяльністю, та іншими), визначається у порядку, встановленому частинами першою - третьою цієї статті.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі стійкою втратою працездатності

Відповідно до ст.26 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», шкода, пов'язана зі стійкою втратою працездатності потерпілим унаслідок ДТП, відшкодовується у розмірах, визначених **ст. 1197 ЦК України.**

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі стійкою втратою працездатності

Стаття 1197. Визначення заробітку (доходу), втраченого внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка працювала за трудовим договором

1. Розмір втраченого фізичною особою внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я заробітку (доходу), що підлягає відшкодуванню, **визначається у відсотках від середнього місячного заробітку (доходу)**, який потерпілий мав до каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, з урахуванням ступеня втрати потерпілим професійної працездатності, а за її відсутності - загальної працездатності.

Середньомісячний заробіток (дохід) обчислюється за бажанням потерпілого за дванадцять або за три останні календарні місяці роботи, що передували ушкодженню здоров'я або втраті працездатності внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров'я. Якщо середньомісячний заробіток (дохід) потерпілого є меншим від п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, розмір втраченого заробітку (доходу) обчислюється виходячи з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати.

2. Для визначення розміру відшкодування у разі професійного захворювання може братися до уваги за бажанням потерпілого середньомісячний заробіток (дохід) за дванадцять або за три останні календарні місяці перед припиненням роботи, що було викликано каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я.

3. До втраченого заробітку (доходу) включаються всі види оплати праці за трудовим договором **за місцем основної роботи і за сумісництвом**, з яких сплачується податок на доходи громадян, **у сумах, нарахованих до вирахування податку**.

До втраченого заробітку (доходу) не включаються одноразові виплати, компенсація за невикористану відпустку, вихідна допомога, допомога по вагітності та пологах тощо.

Якщо потерпілий на момент завдання йому шкоди не працював, його середньомісячний заробіток (дохід) обчислюється, за його бажанням, виходячи з його заробітку до звільнення або звичайного розміру заробітної плати працівника його кваліфікації у цій місцевості.

4. Якщо заробіток (дохід) потерпілого до його каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я змінився, що поліпшило його матеріальне становище (підвищення заробітної плати за посадою, переведення на вищеоплачувану роботу, прийняття на роботу після закінчення освіти), при визначенні середньомісячного заробітку (доходу) враховується лише заробіток (дохід), який він одержав або мав одержати після відповідної зміни.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі смертю потерпілого

Страхове відшкодування виплачується, якщо смерть потерпілого настала протягом 1 року після ДТП та є прямим наслідком цієї ДТП (ст.27 Закону «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів») на умовах, передбачених ст.1200 ЦК України.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі смертю потерпілого

Стаття 1200. Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого

1. У разі смерті потерпілого **право на відшкодування шкоди мають непрацездатні особи**, які були на його утриманні або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також **дитина потерпілого, народжена після його смерті.**

Шкода відшкодовується:

1) **дитині** - до досягнення нею **вісімнадцяти років** (учню, студенту - до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ним двадцяти трьох років);

2) **чоловікові, дружині, батькам** (усиновлювачам), **які досягли пенсійного віку**, встановленого законом, - **довічно**;

3) **особам з інвалідністю** - **на строк їх інвалідності**;

4) **одному з батьків** (усиновлювачів) або **другому з подружжя** чи іншому членові сім'ї незалежно від віку і працездатності, **якщо вони не працюють і здійснюють догляд за: дітьми, братами, сестрами, внуками померлого**, - до досягнення ними **чотирнадцяти років**;

5) **іншим непрацездатним особам**, які були на утриманні потерпілого, - **протягом п'яти років після його смерті.**

2. Особам, визначеним у пунктах 1-5 частини першої цієї статті, шкода відшкодовується **у розмірі середньомісячного заробітку (доходу) потерпілого** з вирахуванням частки, яка припадала на нього самого та працездатних осіб, які перебували на його утриманні, але не мають права на відшкодування шкоди. До складу доходів потерпілого також включаються пенсія, суми, що належали йому за договором довічного утримання (догляду), та інші аналогічні виплати, які він одержував.

3. Особам, які втратили годувальника, шкода відшкодовується в повному обсязі без урахування пенсії, призначеної їм внаслідок втрати годувальника, та інших доходів.

4. Розмір відшкодування, обчислений для кожного з осіб, які мають право на відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника, не підлягає подальшому перерахунку, крім таких випадків: народження дитини, зачатої за життя і народженої після смерті годувальника; призначення (припинення) виплати відшкодування особам, що здійснюють догляд за дітьми, братами, сестрами, внуками померлого.

Розмір відшкодування може бути збільшений законом.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі смертю потерпілого

Стаття 1202. Порядок відшкодування шкоди

1. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, здійснюється щомісячними платежами.

За наявності обставин, які мають істотне значення, та з урахуванням матеріального становища фізичної особи, яка завдала шкоди, сума відшкодування може бути виплачена одноразово, але не більш як за три роки наперед.

2. Стягнення додаткових витрат, передбачених ч.1 ст.1195 цього Кодексу, може бути здійснене наперед у межах строків, встановлених на основі висновку відповідної лікарської експертизи, а також у разі необхідності попередньої оплати послуг і майна (придбання путівки, оплата проїзду, оплата спеціальних транспортних засобів тощо).

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі смертю потерпілого

У системному зв'язку зі ст.ст. 1200, 1202 ЦК України положеннями ст. 36 Закону Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» щодо строків відшкодування шкоди, заподіяної смертю потерпілого, необхідно розуміти таким чином: **страховик** (у випадках, передбачених Законом, – МТСБУ) здійснює відшкодування шкоди, заподіяної смертю потерпілого, **кожній особі**, яка має право на таке відшкодування, **рівними частинами** шляхом виплати страхових сум, **щомісячними платежами**, **перший платіж** здійснюється **не пізніше, ніж через 90 днів** із дня отримання заяви про страхове відшкодування.

Розрахунок розміру відшкодування шкоди, пов'язаної зі смертю потерпілого

Документами, що підтверджують факти спільного проживання та перебування особи на утриманні потерпілого можуть бути:

- 1) довідка житлово-експлуатаційної організації (ОСББ) з місця проживання (реєстрації),**
- 2) довідка ОМС про перебування на утриманні або про спільне проживання;**
- 3) довідка ПФУ тощо.**